

ALGUNES QÜESTIONS RELATIVES A LA LLENGUA PADANA, EN RESPOSTA A L'AMIC DANYEL VITALI

Claudi Meneghin*

LA LLENGUA PADANA: TRETS GENERALS (AMB EXEMPLES DE TEXTOS)

Tal com diu Vitali (2011), “els dialectes del nord d'Itàlia [...] poden ser considerats com a dialectes no pas de l'italià, sinó d'una altra llengua romànica”. Segons l'evidència científica, aquesta llengua té un nom i es diu en efecte “padà” o “reto-cisalpi” (Hull 1982, Salvi 1999, Meneghin 2007, 2008, 2009, 2010a). També, hi ha una proposta completa de norma unificada (Meneghin 2010b, 2011), basada principalment sobre el “ladí dolomític” i el “ladí rètic” (consulteu, per exemple, Valentini 2001, Ganzoni 1983), aplicant amb autonomia els criteris de Hull (1982) i Schmid (1982, 1994). L'ortografia adoptada es diu SPO (“Standard Padanian Orthography”, disponible a l'enllaç d'internet referenciat amb aquest nom al final de l'article) i es pot considerar una adaptació al padà de les ortografies catalana i occitana, amb elements de la francesa i

de l'anglesa. L'ús corrent del padà no segueix de moment aquest estàndard, sinó estàndards diferents segons els llocs o, a vegades, cap.

Aquesta llengua té un caràcter “homogeni”, “gallo-romànic” (o “romànic-occidental” segons Wartburg 1950) i “no italià”:

Els dialectes ladins, gallo-itàlics i venecians constitueixen un sistema lingüístic essencialment homogeni, que mostra característiques comunes que els separa dels dialectes d'Itàlia peninsular i insular, i els apropa als del nord de França, Occitània i Catalunya. (Hull 1982: XL)

Les llengües vernacles romàniques del nord d'Itàlia i Rècia han conservat, i en molts casos han desenvolupat encara més, la seva estructura original gallo-romana, i les influències superficials [...] itàliques sobre algunes d'elles no són suficients per justificar una classificació de la totalitat o

“Els dialectes ladins, gallo-itàlics i venecians constitueixen un sistema lingüístic essencialment homogeni, que mostra característiques comunes que els separa dels dialectes d'Itàlia peninsular i insular”

* Claudí Meneghin és doctor en Matemàtiques i autor de *Rhaeto-Cisalpine at a Glance* (Lincom Europa).

RESUM

En resposta a unes qüestions plantejades per l'amic Danyel Vitali en l'article “La defensa i valorització del dialecte a Bolonya: exemple d'activisme ecolingüista sobre el terreny”, aparegut en aquesta revista, esbossem i tractem sintèticament aquí unes qüestions relatives a la llengua padana. Primer, il·lustrem –des d'un punt de vista general i d'acord amb l'evidència científica– els trets principals d'aquesta llengua (molts dels quals són compartits amb el francès, l'occità i el català), parlada a la vall del riu Po (actualment, a l'Itàlia del Nord) i al seu voltant (incloent-hi San Marino, el Principat de Mònaco i territoris de Suïssa, Eslovènia i Croàcia). A continuació, en mostrem alguns dels signes de vitalitat, tot i que en una situació de macroscòpica anormalitat lingüística. En aquest context, discutim unes qüestions sociolingüístiques i de política lingüística connexes. Això inclou una curta discussió del nom “padà”.

RESUMO

Responde al kelkaj temoj starigitaj de nia amiko Danyel Vitali en la artikolo “Defendo kaj valorigo de la dialekto en Bolonjo: ekzemplo de surterena etnismo”, aperinta en ĉi tiu revuo, ni skizas kaj sinteze pritraktas kelkajn demandojn rilatajn al la pada lingvo. Unue, ni prezentas –el ĝenerala vidpunkto kaj akorde kun la scienca certeco– la ĉefajn trajtojn de tiu lingvo (multajn el kiuj ĝi dividas kun la franca, la okcitana kaj la kataluna) parolata en la valo de rivero Pado (nuntempe situanta en norda Italio) kaj ties ĉirkaŭaĵo (inkluzive de San-Marino, la Monaka Princlando kaj teritorioj de Svislando, Slovenio kaj Kroatio). Poste ni montras plurajn signojn de ĝia vivoforto, kvankam meze de grandega lingva nenormaleco. En tiu kunteksto ni diskutas kelkajn rilatajn socilingvistikajn kaj lingvopolitikajn demandojn. Tio inkluzivas mallongan diskuton pri la nomo “pada”.

part de les àrees reto-cisalpines com a “italo-romàniques”, en el sentit estrictament lingüístic del terme. Els dialectes “padans”, encara que avui dia heterònoms, són uniformes i per això unificables i constitueixen amb el franco-borgonyó (= francès + “franco-provençal”) i l’occità-català una branca viva de la tradició lingüística gallo-romànica. (Hull 1982: 660)

Finalment, en retoromànic trobem dialectes que [...] representen la forma més autèntica d’un tipus romànic occidental pur (tipus específic). Aquestes característiques que el retoromànic comparteix amb les àrees nord-italianes de frontera pertanyen gairebé sense excepció al conjunt de base comú dels caràcters romànics occidentals, que posa en evidència justament el caràcter no italià de tots aquests dialectes. (Schmid 1956: 79-80)

Innovador i arcaïtzant alhora, en comparació amb el gallo-italià, el retofriülà cal integrar-lo de tota manera dins el conjunt gallo-romà [...] cisalpí, de què constitueix [...] una zona marginal i conservadora. [...] Vista en diacronia, es pot assegurar una certa unitat, sobretot entre Retoromània i Cisalpinia. (Bec 1970: Vol II, 316)

A causa de la fragmentació dialectal i política, el padà s’anomena localment de manera diferent, per exemple *emilià*, *friülà*,

istrià, *lígur*, *ladí*, *llombard*, *piemontès*, *romanyol*, *romanx*, *vènet*; a una escala encara més local, pot passar que es denomini amb el gentilici dels llocs on se’n parla un dialecte.

La manca de consciència lingüística en la majoria de les poblacions implicades és alta, amb les excepcions notables de ladins, friülans i romanxos. En efecte, hom ha d’admetre la consideració sociolingüística de Vitali (2011), segons el qual “aquesta llengua no existeix en la consciència de la majoria dels parlants, que creuen la llegenda escolar que només l’italià és independent, literari i plenament funcional”, una llegenda causada per una politització de la lingüística cap a l’anomenat “ressorgiment italià” (consulteu per exemple Hai-man i Benincà (1992: 7), Hull (1989: 8)).

Tanmateix, ja hem assenyalat que hi ha prou evidències per afirmar l’existència d’aquesta llengua des d’un punt de vista epistemològic, independentment de cap consideració sociolingüística. Per això se’n poden descriure els trets gramaticals principals, que poden ser copsats en primera instància comparant els trets d’un dialecte central amb els d’un dialecte més conservador.

Aquí només esbossarem un quadre molt sintètic, recordant ràpidament els trets principals que el padà general comparteix amb el bolonyès, dialecte padà central (conformement a la descripció de Vitali

(2005, 2011: 4), a la qual remetem el lector per als detalls), i discutint una mica més analíticament la morfologia del plural, conforme, per contra, a la del ladí dolomític (Valentini 2001) i per això molt semblant a la catalana, tot i que amb resultats fonètics a vegades diferents.

Els trets compartits amb el bolonyès són:

- Caiguda de totes les vocals finals, excepte -a en els mots femenins singulars i -i en uns mots masculins singulars.
- Distinció fonològica entre vocals llargues i curtes.
- Sonorització de les consonants sordes del llatí en posició postvocalica.
- Cap consonant geminada.
- Fonema “n velar” en oposició al fonema “n apical”.
- Fricativització d’africades.
- Pronominalització obligatòria del subjecte.
- Inversió subjecte/verbs en les frases interrogatives.
- Plural masculí metafonètic, és a dir, amb canvi de la vocal temàtica.
- Etapa II del cicle de Jespersen (1917) en les frases negatives (coneguda també com a “doble negació”).

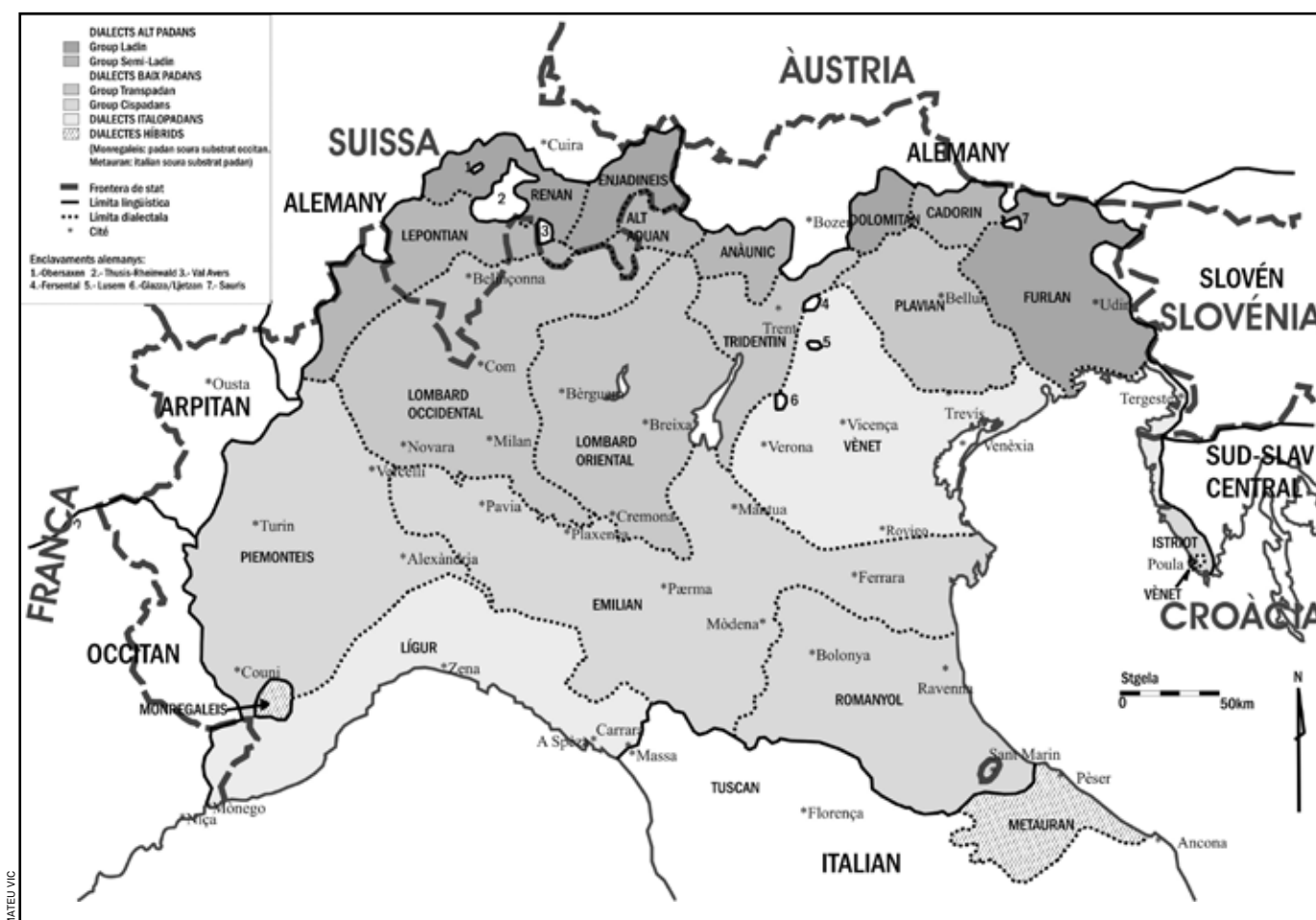
Fragment dels Sermons Subalpins, “Sermo in dominicis diebus”

Versió original

Quant lo reis òi questa parola, si n’ot gran meraveilla de la pietà que quel saint hom of, e si li dist: Bel pare, perdona me lo mal e lo despeit que ge t’ai fait; quar eu no savea que tu fuses tal hom cum tu eres. E torne t’en a tun evesqué; que ge t’en envierai a grant honor, e si te dara[i] cavalqueures e or e argent tant cum a ti plairà. A zo respunt lo saint hom: Meser, no m’ha os or né argent, né vos quer autre dun, mas solament los caitis que vos avez en preisun de la mia parrochia. E ge los vos rent munt volunters, dist lo rei, mas si vos prei que vos orez per mei. Or pres sos chaitis, e si s’en torné en son evesqué. Or ici poen prendre isemple tuit bon chrestian qui Deu amun; car grant misericordia fo quela que of quest saint evesque; car el compli ben lo comandament de l’Evangeli qui dit: Maiorem karitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. E nos, si autre no poem far, de zo que nos avem devam doner as chaitis e as besoignos, que nos poissam or aquella voz que nostre Seigneur dit en l’Evangeli: Quod uni ex minimis meis fecistis, michi fecistis. Quod ipse prestare dignetur, qui vivit et regnat. Per omnia.

Versió en padà ampli (o estàndard)

Quand el rey oí questa paraula, se n’ot gran meravelya de la pieté que quel saint hom hof, e si li dist: Bel pare, perdona’me el mal et el despeit que je t’hay fait; car eu no savea que tu fus-ses tal hom cum tu eres. E torne-te’n a ton evesqué; que je t’en envieray a grand honour, e si te donaray cavalqueures et or et argent tant com à ti plaixirà. A ço respond el saint hom: Mes-ser, no m’hà os or ni argent, ni vos quer autre don, mas sola-ment els chaitis que vos avez en prison de mè parroquia. E je los vos rend munt volunters, dist lo rey, mas si vos prey que vos orez per mey. Or pres sos chaitis, e si s’en torné en son evesqué. Or ici poen prendre exemple tuit bon chrestians qui Deu amen; car grand misericórdia fo quela que hof quest saint evesque; car el compli ben lo comandament de l’Evangely qui dit: Maiorem karitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. E nos, si autre no poem fer, de ço que nos avem devam doner als chaitis e als besoignous, que nos poissam or aquella voux que nostre Seigneur dit en l’Evangely: Quod uni ex minimis meis fecistis, michi fecistis. Quod ipse prestare dignetur, qui vivit et regnat. Per omnia.

Divisió dialectal de la llengua padana segons Geoffrey Hull (1982)

Quant a la formació del plural, el femení es forma mudant el sufix -a en -es amb els següents resultats fonètics principals: /es/, /əs/, /is/, /e/, /i/, /ø/ (Meneghin 2007), entre els quals el primer està recomanat com a estàndard; el plural masculí, quan no és metafonètic, també es forma afegint -s, tot i que aquesta marca no tingui realització fonètica en la majoria dels dialectes (en un esperit semblant al del francès). Tanmateix, es recomana una vegada més la realització més conservadora /s/ pròpia del ladí, el romanx i el friülà, cada vegada que sigui possible.

A continuació proposem dos exemples de textos padans: un d'antic, extret dels Sermons Subalpins (s. xii, consulteu Gasca Queirazza 2004: 145; vegeu també Danesi 1976), i un de modern en ladí, extret del catàleg d'una exposició que Schmid inclou en el seu llibre (1994). La tria dels textos s'ha fet per la seva proximitat a la forma de padà ampli (o estàndard) proposada a Meneghin (2010b, 2011). D'ambdós textos es proposa també una versió en padà estandarditzat.

Text ladí modern, extret del catàleg d'una exposició

Versió en ladí

Vignun sa che la chestion dla prejenza umana te nostes valades dant dal Medieue à scialdi levé su discusions y contraste tl mond academich: al didancuei, la documentazion archeologica che seghita a vegnir fora da sot tera po ben mené a na valutazion plu obietiva y serena, che domana samben d'autres inrescides y d'autres studesc, ma che oramai rapresenteja l fundament per na recostruzion dla storia de nosta tera y de nosta jent.

Versió en padà ampli (o estàndard)

Vinyun sa que la question de la prexença humana dins nostes valades dant de la edé de mietg ha shaldy levé sus discusions et contrasts ent el mond académic: al dia d'encuey, la documentacion arqueològica que seguita venint fora de sota terra peul ben mener a una evaluation plus objectiva et serena, que demana samben d'autres enritgides et d'autres studis, ma que oramay reprexenteixa el fundament par una reconstruction de la història de nostra terra et de nostra gent.

ELEMENTS DE SOCIOLINGÜÍSTICA DEL PADÀ

Una vegada admesa la unitat lingüística del padà, cal admetre que la seva situació sociolingüística és, per contra, prou diferenciada. Cal esmentar que el romanx (cas únic entre les varietats padanes) és una llengua oficial a Suïssa (Const. CH, art. 4); això li dona clarament una posició de prestigi i més possibilitat de desenvolupament, tot i que no n'asseguri per si mateix la supervivència.

Per altra banda, ladí i friülà gaudeixen a Itàlia d'una protecció marginal per la llei 482/1999; això no serà discutit aquí en detall. Quant al friülà, cal citar els resultats de Picco (2001) sobre la seva condició sociolingüística (una varietat padana que, en l'opinió de l'autor, representa una síntesi interessant de les situacions dels parlars padans). Segons aquest treball, el 57,2% dels entrevistats ha declarat fer servir regularment el friülà.

La situació dels altres dialectes és més aviat dolenta: per exemple, segons Vitali (2011) s'ha constatat que "molts dels dialectes de la llengua padana estan desapareixent ràpidament, la qual cosa és una gran pèrdua cultural"; també segons Tamburelli (2010) "per a la majoria de les llengües regionals d'Itàlia la situació és més aviat dramàtica, car l'estat italià en nega l'existència de moltes".

De fet, independentment del reconeixement per l'Estat, la situació actual de molts dialectes de la llengua padana pot considerar-se a la llum de la categoria del suïcidi lingüístic (Denison 1977): la renúncia del poble a la seva pròpia llengua tindria més aviat com a conseqüència l'actitud negativa de les institucions. En aquest cas, el problema seria trobar les estratègies més eficaces per a aturar i invertir aquest procés (per a una visió general d'aquest tema, consulteu per exemple Fishman (1991)).

És clar que cal trobar primer les raons del suïcidi lingüístic, que podrien ser més aviat allunyades o no pertànyer a àmbits estrictament lingüístics. En l'àmbit econòmic, per exemple, una clau de lectura marxista podria portar-nos a veure en la imposició de l'italià com a llengua única res més que una eina de les elits econòmiques per maximitzar els seus beneficis. També seria interessant d'examinar si pot

establir-se un paral·lisme amb la regressió del flamenc a Bèlgica en el segle XIX.

Finalment, una direcció de recerca prometedora segons l'autor és la investigació de la mesura en què la Itàlia d'avui estigui continuant les mateixes polítiques lingüístiques de l'Itàlia feixista. Pel que fa a això, cal esmentar de seguida uns elements que podrien suggerir una resposta negativa:

- Segons la constitució italiana (Const. It, Disposizioni transitorie e finali, XII), el partit feixista està prohibit.
- Les minories lingüístiques estan protegides per la República (Const. It, Art. 6); també existeix una llei de protecció de les minories lingüístiques històriques (Llei 482/1999 IT).

Per contra, si el feixisme en un sentit estricte sembla formalment exclòs de la vida política italiana, s'hauria d'investigar si els processos econòmics que el van crear han quedat actius després de la seva caiguda. Si fos així, s'explicaria com és possible que a Itàlia el monolingüisme en italià estigui en forta progressió des de 1951 (Tamburelli 2010).

Amb mots potser una mica més contundents, es pot sospitar que la política de lingüicidi contra els idiomes diferents de l'italià continua estant en marxa a Itàlia. També es pot considerar que aquesta política (d'empremta feixista) té les seves arrels en la ideologia lingüística de Manzoni (consulteu, per exemple, Manzoni 1868) i en els mites fundacionals d'Itàlia.

Malgrat el quadre prou pessimista que acabem de dibuixar, el padà té prou signes de vitalitat en contextos diferents. Aquí n'esmentem tres: l'ús del padà en la senyalització, en els noms comercials i en les campanyes de publicitat. Segons el coneixement de l'autor, no hi ha cap recerca sistemàtica en aquest camp, i per això les dades resulten necessàriament fragmentàries.

El padà en la senyalització

Alguns pobles a Itàlia tenen una senyalització bilingüe italià/padà als termes municipals: el lector podrà consultar els enllaços d'internet "Senyals bilingües friülans", "Senyals bilingües llombards" i "Senyals bilingües piemontesos", on

s'ensenyen plaques municipals de senyalització viària.

A Suïssa, en els pobles on el romanx és llengua oficial (Const. CH, art. 4), tota la senyalització (inclosa la dels carrers i els senyals de trànsit) està en aquesta llengua.

Finalment, al cantó del Tessí (TI) a Suïssa, tot i que la llengua oficial hi sigui l'italià (Const. TI, CH, art. 1), uns quants pobles tenen la senyalització dels carrers en llombard (Vassere 2008).

En donem aquí una llista, esmentant-ne, per comoditat del lector, els noms oficials en italià:

- Pobles amb els noms dels carrers només en llombard: Aurigeno, Brusino, Cadenazzo, Cagiallo, Camorino, Giornico, Maggia, Montecarasso, Morcote, Origlio, Pambio-Noranco, Verscio.
- Pobles amb noms dels carrers en llombard i en italià: Arzo, Barbengo, Besazio, Bissone, Bodio, Brè s. Lugano, Brione Verzasca, Castel San Pietro, Coldrerio, Cureglia, Davesco Soragno, Gerra Piano, Lamone, Ligornetto, Meride, Mezzovico, Morbio Inf., Novazzano, Pura, Rancate, Ronco s. Ascona, Sant'Antonino, Sementina, Sonvico, Stabio, Torricella, Vacallo, Vico Morcote.

El padà en els noms comercials

El padà també s'utilitza en els noms comercials. Segons el coneixement de l'autor, no hi ha cap estudi específic pel que fa a aquest fenomen, considerat en una visió de conjunt. Els resultats, prou fragmentaris, d'una recerca preliminar de l'autor feta entre l'agost i el novembre 2008, es poden consultar a Meneghin (2009); a manera d'exemple, mostrem aquí uns casos d'ús de la paraula pan-padana **boteiga** ("botiga"), triada per la seva universalitat en el domini lingüístic padà. La informació s'ha organitzat d'aquesta manera: nom de la botiga (segons l'ortografia original), ciutat o poble, cantó suís o província italiana; el tipus de cada botiga s'ha registrat també, si està disponible.

- "**Boteiga**": **A butega di caruggi**, Toirano (SV), productes típics; **A butega d'u marengon**, Bedonia (PR),

Senyal de trànsit en romanx a Martina
(Grisons, Suïssa)

"L'esparreguera", nom de carrer en llombard a Morbi de sobre
(Morbio superiore), Tessí, Suïssa

Logo en llombard d'un forn de pa a Bellinçonna,
Tessí, Suïssa

Cafè a Milà, amb ensenya en llombard

fusteria; **Botega da gera**, Gerra (TI, CH), botiga de queviures; **Botega del bön po-tagi**, Alpignano (TO), botiga de queviures; **Butea da Quint**, Quinto (TI, CH), escultor, orfebre; **Butega**, Lerici (SP), decoració d'interiors; **Butega**, Sarzana (SP), decoració d'interiors; **Butega dal curan Edith**, Badia (BZ), sabateria; **Butega du lema**, Miglieglia (TI, CH), botiga de queviures; **Buteiga berna**, St. Ulrich (BZ); **Buteiga dl mond gherdeina**, St. Ulrich (BZ), botiga d'artesanía; **Buteiga mata**, Casalgrande (RE), llenceria, decoració d'interiors; **Buteiga mata ferrari e della casa**, Casalgrande (RE), botiga de roba; **Feur buteiga l'antica**, St. Ulrich (BZ), botiga de diaris; **Forno la butega ad franton**, Guastalla (RE), forn de pa; **Hofer buteiga dal pan**, St. Ulrich (BZ), botiga de queviures; **La botega**, Tremosine (BS), botiga de queviures; **La botega de Barlo'**, Fontanafredda (PN), restaurant; **La botega del geato**, Caorle (VE), gelateria; **La botega del pitor**, Riva del Garda (TN), botiga de pintures; **La bo-tega du pais**, Palmanova (UD), botiga de

queviures; **La boteia**, Dalpe (TI, CH); **La boteiga da pinter**, Moena (TN), boter; **La butea du pan**, Airolo (TI, CH), forn de pa; **La butega**, Camino (AL), botiga de queviures; **La butega**, Rimini (RN), botiga de queviures; **La butëga**, Badia (BZ), botiga de bicicletes; **La butega**, Druogno (VB); **La butega**, Romagnano Sesia (NO); **La butega ad giorgioni**, Bagnacavallo (RA), herboristeria; **La butega da la pitina**, Tramonti di Sopra (PN), botiga d'exquisitats; **La butega da la val**, Pianezzo (TI, CH), botiga de queviures; **La butega dal pan**, San Martino in Rio (RE), forn de pa; **La butega del pais**, Casapinta (BI); **La butega del pais**, Vallanzengo (BI); **La butega dil pais**, Castagnole Monferrato (AT); **La buteiga**, Comelico Superiore (BL), botiga de regals; **La buteiga**, Sant' Ilario d'Enza (RE), botiga de vins; **La buteja da la viera**, Coggiola (BI); **Lura la butega dal paes sagl**, Canobbio (TI, CH), botiga de queviures; **Ra boteiga da Curzönas**, Corzoneso (TI, CH), botiga de queviures (Font: Google 2008).

Una altra qüestió interessant és la prevalen-ça, en el domini lingüístic padà, de les formes

"Per a la majoria de les llengües regionals d'Itàlia la situació és més aviat dramàtica, car l'estat italià en nega l'existència de moltes"

L'ús del francès a Padània apareix com una mena de reacció a la italianització dels territoris de parla padana

“El murri va a agafar rats, l'estúpid el talp”, és a dir “El murri queda eixut, l'estúpid sucra”

Amb Brahms, Musorgskij i Ravel, al Palasport tot és bell” (programa de concerts amb eslògan en llombard a Milà)

padanes “café” i “café” (que coincideixen amb les anàlogues continentals europees i l’anglesa) sobre la forma italiana “caffè”, teòricament obligatòria per als bars a Itàlia. A Milà i Gènova, la prevalença d’aquestes formes és aclaparadora.

Finalment, esmentem la vitalitat pròpia de la llengua francesa en les ensenyes comercials a Padània, la qual, segons l’autor, s’ha de posar en relació amb la situació d’anormalitat lingüística de la llengua padana. En efecte, com que aquesta llengua té característiques en comú amb el francès (Hull 1982) però encara cap estàndard consolidat, l’ús del francès apareix com una mena de reacció a la italianització dels territoris de parla padana. Segons el coneixement de l’autor, no hi ha estudis analítics d’aquest fenomen; la cambra de comerç italo-francesa de Milà, consultada per l’autor, no ha pogut proporcionar suggeriments de recerca.

Per a més detalls, consulteu Meneghin (2009: appendix).

El padà en les campanyes de publicitat

El padà també s’utilitza a vegades en campanyes de publicitat o informatives, com per exemple en els casos recents de Citroën (abril de 2009), Diesel (juliol de 2010) i Fastweb (octubre de 2011), tots ells en llombard. Esmentem també un programa de concerts a Milà (MITO, agost de 2012). L’autor no pot jutjar sobre l’eficàcia o la qualitat d’aquestes campanyes, però s’ha d’esmentar l’ús original de la llengua, prou allunyat dels contextos habituals en

què avui dia s’empra. En particular, pel que fa a Diesel, es juga amb els sentits en el parell stupid/fürb (estúpid/astut): “stupid” és bo, mentre que “fürb” és dolent. Això és rellevant quant a la vitalitat de la llengua, car aquí es fan servir figures retòriques amb finalitats comercials, allunyant-se molt del context habitual de suposada “espontaneïtat del dialecte”, aquesta darrera una eina utilitzada per la societat italiana per continuar la política de lingüicidi del padà. És interessant remarcar que el significat de la frase utilitzada en aquesta campanya (“El murri queda eixut, l’estúpid sucra”) resulta més aviat xocant, però de cap manera “dialectal”: compareu, per exemple, aquesta frase amb la d’una campanya de publicitat anàloga de Diesel en anglès: “Smart may have the brains, but stupid has the balls”.

Una qüestió terminològica

Pel que fa més estrictament al nom “padà” en si, l’autor creu que s’ha d’anomenar aquesta llengua amb el seu propi nom segons l’evidència científica. Malgrat que és cert que es pot constatar que la Lliga Nord va utilitzar aquest nom en el passat, l’autor no pot compartir la conclusió de Vitali (2011) segons la qual l’ús del nom “padà” per a aquesta llengua per part de la Lliga Nord (“apropiació” segons ell) impossibilita als lingüistes de fer-lo servir.

El fenomen principal subjacent sembla més aviat la renúncia a utilitzar el nom per part dels altres subjectes que haurien de fer-ho. Cal dir que no va ser sempre d’aquesta manera: per exemple el nom Padània va ser utilitzat pel senador comu-

nista Guido Fanti el 1975 en un àmbit políticoadministratiu. Es tracta, a més, d’un nom geogràfic tradicional, provinent de la forma antiga del nom del riu Po (Padus), element central de Padània. De totes maneres, podem dir que el primer petit pas a fer perquè la llengua padana pugui tornar a viure en situació de normalitat és acabar amb la renúncia a utilitzar el seu nom.

Finalment, recomanem al lector el web “Padanian language, an overview” per mantenir-se informat sobre la llengua padana.

AGRAÏMENTS

L’autor desitja agrair de manera explícita: Maria Antònia Vilà, Teresa Vallespí i Maite Casas, pel seu ajut amb qüestions terminològiques en català; i Danyel Vitali, Marc Tamburelli i Stévan Vassere, per les nombroses discussions interessants i per les referències proporcionades.

REFERÈNCIES

- Bec, Pierre (1970). *Manuel pratique de philologie romane*. París: A. & J. Picard.
- Danesi, Marcel (1976). *La lingua dei Sermóni subalpini*. Torí: Ca de studi piemontèis.

“Bogeries” (preus massa baixos)

LUMBARD MÖVES!

Nuova C1 Airdream City 3 porte a €3.450
 Con Incentivi statali e Incentivi Regione Lombardia
 Emissioni di CO₂: 106g/Km
 C1 è l'auto con minori emissioni di CO₂ più venduta in Europa.
 Scopritela anche in versione Desjoy, l'unica con tecnologia Made for iPod.

C3 Airdream Perfect a €5.740
 Con Incentivi statali e Incentivi Regione Lombardia
 CLIMA, ABS e 4 AIRBAG
 Emissioni di CO₂: 140g/Km
 Scopritela anche in versione METANO e GPL.

“Llombard mou-te”

Es fan servir figures retòriques amb finalitats comercials, allunyant-se molt del context habitual de suposada “espontaneïtat del dialecte”

Denison, Norman (1977). “Language Death or Language Suicide?”. *International Journal of the Sociology of Language* 12, 13–22.

Fanti, Guido (intervista amb) (1975). “Fanti spiega la sua proposta per una grande «lega del Po»”. *La Stampa*, Torì, 6.11.1975.

Fishman, Joshua A. (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.

Ganzoni, Gian Paul (1983a). *Grammatica Ladin, Grammatica sistematica dal rumantsch d’Engiadin’ ota per scholars e creschüts da lingua rumantscha e tudas-cha*. Samedan: Uniun dals Grischs i Lia Rumauntscha.

Ganzoni, Gian Paul (1983b). *Grammatica Ladin, Grammatica sistematica dal rumantsch d’Engiadina bassa per scholars e creschüts da lingua rumantscha e francesa*. [Samedan?:]

Uniun dals Grischs i Lia Rumantscha.

Gasca Queirazza (2004). *Sermoni subalpini*. Torí: Ca de studi piemontèis.

Haiman, John; Benincà, Paola (1992). *The Rhaeto-Romance Languages*. Londres: Routledge.

Hull, Geoffrey (1982). *The Linguistic Unity of Northern Italy and Rhaetia*. Tesi doctoral, Sydney. [En línia: <ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/7891>] [Més informació: <www.squidoo.com/linguistic-unity>]

— (1989). *Polyglot Italy*. Melbourne: Cis Educational.

Jespersen, Otto (1917). *Negation in English and Other Languages*. Copenhagen: A. F. Høst.

Manzoni, Alessandro (1881 [1868]). “Dell’unità della lingua e dei mezzi di diffonderla”. Dins: *Opere varie di Alessandro Manzoni*. Milà: Fratelli Rechiedei.

Meneghin, Claudi (2007). “Rebuilding the Rhaeto-Cisalpine Written Language: Guidelines and Criteria, part 1: Ors-orthography”. *Ianua* 7. [En línia: <www.romaniaminor.net/ianua/Ianua07/03.pdf>]

— (2008). “Rebuilding the Rhaeto-Cisalpine Written Language: Guidelines and Criteria, part 2. Morphology 1: Noun, Article and Personal Pronoun”. *Ianua* 8. [En línia: <www.romaniaminor.net/ianua/Ianua08/07.pdf>]

— (2009). “Rebuilding the Rhaeto-Cisalpine Written Language: guidelines and criteria, part 3. Morphology, 2: Adjectives, Pronouns, Invariables”. *Ianua* 9. [En línia: <www.romaniaminor.net/ianua/Ianua09/03.pdf>]

— (2010a). “Rebuilding the Rhaeto-Cisalpine Written Language: Guidelines and Criteria, part 4. Morphology, 3: the Verb”. *Ianua* 10. [En línia: <www.romaniaminor.net/ianua/Ianua10/03>]

— (2010b). *Rhaeto-Cisalpine at a Glance, vol. 1*. Múnic: Lincom Europa.

— (2011). *Rhaeto-Cisalpine at a Glance, vol. 2*. Múnic: Lincom Europa.

Picco, Linda (2001). *Ricerca sulla condizione sociolinguistica del friulano*. Forum.

Salvi, Sergio (1999). *La lingua padana e i suoi dialetti*. Novara: Libera Compagnia Padana. [En línia: <www.laliberacompania.org/_files/SALVI-La_lingua_padana.pdf>]

Schmid, Heinrich (1956). “Über randgebiete und Sprachgrenzen”. *Vox Romanica* 15(2), 19-80.

— (1982). *Richtlinien für die Gestaltung einer gesamtbündnerromanischer Schriftsprache Rumantsch Grischun*. Cuera: Lia Rumantscha.

— (1994). *Wegleitung für den Aufbau einer gemeinsamen Schriftsprache der Dolomitenladiner*. Istitut Cultural Ladin “Micurà de Rù”, Istitut Cultural Ladin “Majon di Fashegn” [En línia: <www.spell-termles.ladinia.net/documents/wegleitung-schmid.pdf>]

Tamburelli, Marco (2010). “The Vanishing Languages of Italy: Diglossia, Bilingualism, and Shift”. Dins: P. Chruszczewski, Piotr; Wąsik, Zdzisław (eds.). *Philologica Wratislaviensia: Acta et Studia. Vol. 4*. Breslau: Philological School of Higher Education.

Valentini, Erwin (2001). *Gramatica dl Ladin Standard*. Servisc de Planificazion y Elaborazion dl Lingaz Ladin. [En línia: <www.spell-termles.ladinia.net/documents/gramatica_LS_2001.pdf>]

Vassere, Stefano (2008). Comunicació privada.

Vitali, Daniele (2011). “La defensa i valorització del dialecte a Bolonya: exemple d’activisme ecolingüista sobre el terreny”. *Kataluna Esperantisto*, 358, p. 3-9. [En línia: <www.esperanto.cat/web/IMG/pdf/ke11-02w.pdf>]

— (2005). *Dscârret in bulgnais? Manuale e grammatica del dialetto bolognese con due CD*. Bolonya: Alberto Perdisa.

Wartburg, Walther von (1950). *Die Ausgliederung der romanischen Sprachräume*. Berna: Francke.

ENLLAÇOS D'INTERNET

Const. CH: Constitució suïssa (en francès) <www.admin.ch/ch/f/rs/c101.html>

Const. It: Constitució italiana (en italià) <www.senato.it/documenti/repository/costituzione.pdf>

Const. TI, CH: Constitució cantonal de Tessí (en italià) <www.admin.ch/ch/i/rs/c131_229.html>

Google 2008: <www.google.ch/search?hl=it&safe=active&q=boteiga>

Llei 482/1999 IT: Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche <www.camera.it/parlam/leggi/994821.htm>

MITO 2012: Programa de concerts a Milà <mobile.mitosettembremusica.it/downloads/MITO_2012_programma_sintetico.pdf>

Padanian Language, an Overview: Panorama sobre la llengua padana (en anglès) <www.squidoo.com/padaneis>

Senyals bilingües friülans: Plaques municipals de senyalització viària en friülà i italià <www.youtube.com/watch?v=rXQOXCGdrRk>

Senyals bilingües llombards: Plaques municipals de senyalització viària en llombard i italià <www.youtube.com/watch?v=wsJ1h3ZVn80>

Senyals bilingües piemontesos: Plaques municipals de senyalització viària en piemontès i italià <www.youtube.com/watch?v=4zPBvpvpsdQ>

SPO: Standard Padanian Orthography <www.squidoo.com/standard-padanian-orthography> □